

Architektúra podnikateľských aktivít na vidieku

Každé architektonické dielo, či už ide o malý objekt alebo celý súbor objektov, stáva sa súčasťou okolitého prostredia s jemu vlastnými kultúrnymi tradíciami. Vo vidieckom priestore, vzhľadom na jeho špecifiká, sa architektúra rodí iným spôsobom, ako je tomu v meste. Tak, ako v minulosti, aj dnes tu prevládajú individuálne stavebné aktivity podliehajúce v prevažnej miere vkusu a požiadavkám stavebníka. V architektúre obytných aj výrobných objektov často nebol a ani v súčasnosti nebýva akceptovaný špecifický charakter vidieckeho prostredia, architektúra stratila v priebehu rokov mnohokrát svoju identitu. Vidiecke sídlo tvorilo po stáročia harmonický celok s okolitou krajinou používaním jednoduchých tvarov a foriem s využívaním miestnych materiálov. Napríklad výrazové prvky na tradičných poľnohospodárskych objektoch preberali mnoho prvkov ľudovej architektúry, avšak veľké komplexy poľnohospodárskych súborov z nedávnej minulosti stavané v okrajových zónach vidieckeho sídla boli voči tomuto sídlu umelou kompozíciou a mnohokrát kazili estetický obraz krajiny.

Dnes sa snažíme v novom duchu vrátiť dedine a jej architektúre miesto, ktoré jej v minulosti patrilo. Prestavba vidieka sa odohrávala živelné väčšinou podľa predstáv a vkusu individuálneho stavebníka alebo nanajvýš predstavenstva obce. Tisícročnú tradíciu stavania na slovenskom vidieku nahradili netradičné typy skôr mestských vil, ktoré poskytovali v nedávnej minulosti katalógy rodinných domov. Všetko staré bolo považované za doklad zaostalosti, symbol biedy, symbol starého sveta - kapitalizmu. Cez stáročia vytvorené architektonické tvaroslovie nebolo ani len zdrojom inšpirácie, ako je tomu dnes. Dnes prevláda názor, že ľudová architektúra je bohatým inšpiračným zdrojom pre súčasnú tvorbu na vidieku. Bolo by chybou dopúšťať sa akejsi zrady ľudovej architektúry, ktorá sa u nás vyvíjala viac ako pol druhu tisícročia a predstavuje veľký výtvarný potenciál slovenského národa. Núti nás k obdivu svojou

Veľmi výrazným farebným riešením novostavby je narušovaný charakter krajiny - prestavba poľnohospodárskeho družstva (Modra)

Objekt logistického centra pri Modre pôsobí estetickým dojmom svojou jednoduchosťou tvarov a eleganciou materiálov

Často veľmi nevhodne použitá reklama narušujúca estetický obraz krajiny

rozmanitosťou v konštrukčných riešeniach, štýloch, materiáloch, detailoch, architektonických odlišnostiach prvkov znakov rozdielných podľa tradičných oblastí Slovenska - regiónov. Po roku 1987 boli vo vidieckych sídlach vyhlásené pamiatkové zóny, kde môžu a mali by uplatňovať svoj vplyv orgány pre ochranu pamiatok. Najstaršie známe predpisy týkajúce sa priečelia vidieckych domov pochádzajú z tereziánskych osvietenských čias. Z konca 19.

storočia pochádzajú novšie predpisy, ktoré na základe protipožiarnych opatrení napríklad nariaďovali oddeľovať povaly domov protipožiarными múrmi. Neskoršie povojnové nariadenia, týkajúce sa priečelia vidieckych domov, prikazovali orientovať dve izby s trojdíelnymi oknami do ulice.

Po roku 1989 došlo k podstatnej zmene v názoroch na revitalizáciu vidieckeho sídla. Pri rozvoji vidieka a jeho prestavbe je potrebné rozvíjať miestne tradície, zachovávať ráz prostredia, pokiaľ je to možné etnografické znaky príslušné pre daný región, zohľadňovať miestne materiálové možnosti. Najpriaznivejšou formou pre záchranu ľudovej architektúry je rekonštrukcia objektu, pri ktorej sa zachováva pôvodný výraz, formy, a

ak je to možné i krása detailu. Ako objekty vhodné pre rekonštrukciu sa javia napríklad zachované drevenice, senníky, vyhne, dielne, mlyny, sýpky, prípadne hlinené domy. Pri rekonštrukcii dochádza niekedy za určitých podmienok k rozobratiu objektu a znovupostaveniu na inom mieste, pri zachovaní vonkajších foriem, môže dôjsť aj k zmene vnútorného dispozičného riešenia pre novú náplň, nové využitie objektu. Modernizácia a prestavba objektu vyžaduje, snáď ešte viac ako rekonštrukcia, výtvarné cítenie a veľkú mieru vkusu, aby objekt v konečnej podobe harmonizoval s okolitým prostredím svojím tvarom, veľkosťou, proporciami, použitými materiálmi i charakteristickými detailmi. Objekt zostáva pri modernizácii vo svojom pôvodnom prostredí a vo väčšine prípadov zmena funkcie objektu prináša, samozrejme, s novým dispozičným riešením aj množstvo konštrukčných zásahov a pre zabezpečenie

nie vyššieho štandardu nové technické vybavenie objektu. Vďaka konštrukčným a nie cudzím prvkom pri modernizácii je vikier, ktorý bol používaný v minulosti prevažne na hospodárskych budovách, kde mal svoje opodstatnenie tým, že slúžil pre dopravu sena do podkrovia. V poslednom období však vidíme často pri „modernizáciách“ ľudovej architektúry použitie vikierov rôznych „štýlov“, ktoré nemajú tradície v danom regióne. Čo sa týka úprav povrchov mali by byť používané prirodzené prírodné materiály kameň, drevo, vápenná omietka, najvyššie keramické obklady, treba sa vyhýbať vzniku neprirodzeného vzhľadu, napríklad pri použití reflexných a lesklých náterov na drevo a pod. Pri modernizácii

so zámerom zvýšiť čo najviac kapacitu ubytovania prinášajú ďalšie straty typických znakov a hodnôt ľudovej architektúry. Architektonická hodnota objektov ľudovej architektúry zostala, dá sa povedať, ako-tak zachovaná do obdobia, až kým nenastal, aj pod vplyvom módnych trendov stav taký, že schopnosť vhodne a rozumne

Výrazné farebné riešenie síce oživuje, ale neharmonizuje s okolitým prostredím

Stvárnenie objektu dokumentuje skutočnosť ako sa uplatňujú predstavy a vkus individuálneho stavebníka - komerčný objekt

ciach objektov ľudovej architektúry je technickým i estetickým problémom vykurovanie, kde napríklad elektrické alebo teplovodné kúrenie nezodpovedá svojím tvarom charakteru ľudovej stavby. Do drevených podláh je napríklad vhodné elektroodporové podlahové vykurovanie, pri ktorom nie je potrebná kotolňa. Má to aj tú výhodu, že napríklad u príležitostne využívaných objektoch nedôjde k zamrznutiu vody v teplovodných systémoch. V každom prípade úpravy na zvýšenie štandardu, či už bývania alebo iných aktivít v objektoch ľudovej architektúry, by mali byť prevedené tak, aby ich pôvodné hodnoty netrpeli.

Aj samotný rozvoj vidieckeho turizmu na jednej strane prináša ekonomickú prosperitu, ale súčasne veľakrát aj stratu hodnôt ľudového staviteľstva. Stavebné úpravy malých dedinských domov

nevhodného riešenia, ale je to v dôsledku dostupných stavebných konštrukcií, nevhodnej voľby stavebného materiálu, nevhodnej technológie a pod. Môžeme dnes hovoriť o invázii nevкусných monumentov, ktoré porušujú ani tektoniku nenadväzujú na vidiecke tradičné ľudové staviteľstvo. Nechceme, aby ľudová architektúra zostala muzeálnym exponátom, bez života. Pri modernizácii, rekonštruk-

ciou novodobé materiály sa rozplynuli v enormnom množstve a možnostiach vo výbere lákavých materiálov. Žiaľ, vidíme dnes oveľa viac nevhodných príkladov ako tých vhodných. Mnohokrát hmoty budov sú komponované tak, že svojimi rozmermi, formou, tvarom, členením, materiálom a farebným riešením sú v nevhodnom kontraste s okolitým prostredím. Niekedy to neboli ani pôvodný zámer tohto

detailu, mali by byť uplatňované v súlade s tradičnými formami a prírodnými materiálmi pri zachovaní regionálnej znakovosti pôvodnej architektúry. Ani drobná architektúra v tomto kontexte by nemala uniknúť pozornosti, či už ide o riešenie oplatenia objektov, umiestnenie reklám, ich kvalitného a estetického prevedenia, riešenie zelene či už okrasnej, funkčnej, rôznych výšok, zatravnienia, prípadne riešenia predzáhradok. O tom, že na slovenskom vidieku je možné všetko, svedčí i príklad, keď na sedlovej šindľovej streche svieti bielu farbu natretý nápis Predaj pneumatík, čo je vrcholom necitlivého prístupu a nevkusy.

Architektúra vidieka postupne upúšťa od silných tradičných vzorov – ľudových stavieb, prispôbuje sa novým typom, má však platiť zásada, aby k zjednoteniu starých a nových stavieb došlo doplnko-

Príklad vhodnej rekonštrukcie pekárne v Častej s využitím súdobých výrazových prostriedkov

ci, dostavbe či prestavbe objektov vo vidieckych sídlach historicky vzniknuté hodnoty môžu byť novým využitím a použitím nových výrazových prostriedkov ešte viac zhodnotené. Nemusi ísť iba o napodobňovanie pôvodného tvaroslovia, toto by malo slúžiť pre súčasníkov len ako zdroj inšpirácie, invencie, a príklad rozmanitosti a harmónie. Nové tvary, materiály,

vaním základných tvarov harmonizujúcimi formami, tvarmi, materiálmi a farebným riešením. Pri navrhovaní novej architektúry na vidieku, je často diskutovaným problémom, či používať tradičné prvky ľudovej architektúry len na základe vlastnej inšpirácie a posúdenia navrhovateľa alebo podľa nariadení, ktoré by vydávali príslušné orgány štátnej správy, pravdepodobne stavebné úrady. Architektom teda ostáva podľa vlastného svedomia a zodpovednosti popasovať sa s náročnou úlohou tvorby na vidieku v intenciách zachovania estetiky a kultúry aj pri súčasnom stave techniky a ekonomie.

Ing. arch. Katarína Kujanová, PhD.

Ústav architektúry I.,

Fakulta architektúry STU Bratislava

Objekt výrobných služieb s prvkami modernej architektúry vhodnej do prímestskeho vidieckeho prostredia - pneuservis, Vinosady pri Pezinku